

Organisering og effektivisering i oppvekst og kultur i møtet med demografiske endringer i Rana kommune

Ole Magnus Stokke,
Seniorøkonom

13.10.2025

Foto: 4kNorway, iStockphoto

Agenda

1

Mandat, metode og datagrunnlag

2

Demografisk utvikling

3

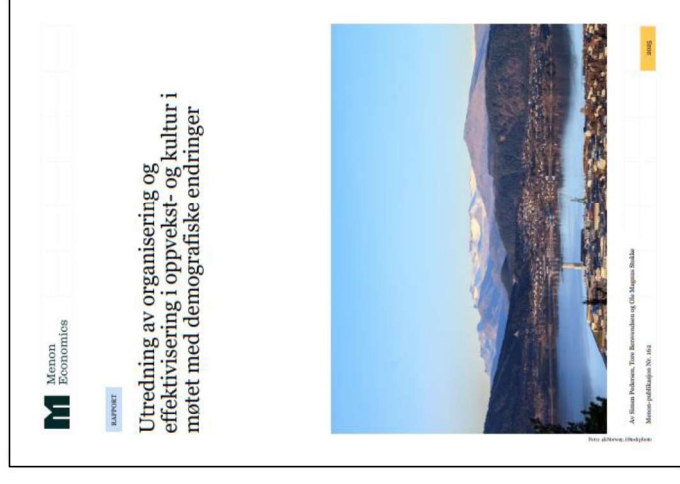
Ressursbruk og produktivitet i kultur og oppvekst

4

Foreslåtte tiltak

5

Spørsmål og innspill

Mandat, metode og datagrunnlag

DEL 1

Vårt oppdrag

- Ekstern utredning for å gi et uavhengig blikk på hvordan oppvekst- og kultursektoren kan organiseres og driftes mer effektivt i møte med demografiske endringer.
- Fire føringer:
 1. Økonomien skal følge demografien
 2. Ressursbruken skal ikke overstige gjennomsnittet i KOSTRA-gruppe 9 og 10
 3. Kommuneplanens samfunnsdel skal ligge til grunn
 4. Omstilling i oppvekst og kultur må ikke svekke kommunens evne til å møte den forventede veksten i helse- og omsorgssektoren.

Datagrunnlag og metode

- Kvantitativt innrettet
- Offentlig tilgjengelige data;
 - SSB
 - KOSTRA
 - Kommunens nettside

Sammenligning med andre kommuner

- **KOSTRA-gruppe 9**
 - 27 kommuner (inkl. Rana, Alta, Narvik og Harstad)
 - Mellom 20 000 og 30 000 innbyggere
 - Lave til middels frie inntekter
- **KOSTRA-gruppe 10**
 - 13 kommuner
 - Mellom 30 000 og 50 000 innbyggere
 - Lave frie inntekter

Differensiert arbeidsgiveravgift og sammenlignbarhet med andre kommuner

Rana kommune omfattes av ordningen for differensiert arbeidsgiveravgift. Ordningen innebærer at arbeidsgiveravgiften er lavere enn landsgjennomsnittet.

Mens standard sats i Norge er 14,1 prosent, er satsen for Rana 5,1 prosent.

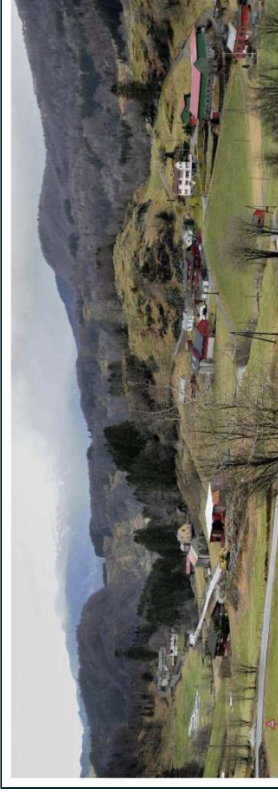
Forskjellen har betydning for tolkningen av KOSTRA-tall og andre økonomiske nøkkeltall. Når Rana sammenlignes med kommuner i andre deler av landet, kan kostnadsnivået derfor fremstå lavere, uten at dette nødvendigvis betyr at driften er mer effektiv.

Demografisk utvikling

DEL 2

Konsekvensene av de demografiske endringene kjennes i hele Norge, og vil tilta i styrke

- I over 500 år har distriktene i Norge vært «fødemaskiner» for byene.
- Tiden med høye fødselstall er forbi, men «importen» av bygdeungdom til byene har fortsatt.
- Folketallet i distriktene stabiliseres – eldre flytter sjeldent, pluss litt innflyttere og innvandring.
- Distrikts-Norge er i ferd med å bli et «gamle hjem i naturskjønne omgivelser»

Befolkningen i de minst sentrale kommunene i Norge er i ferd med å bli så gammel at den ikke engang er i stand til å reproducere seg selv. Den langvarige strømmen av unge mennesker fra bygd til by har gjort at de fleste distriktskommuner allerede har en eldre befolkning enn storbyene, og på toppen av dette skyller nå bølgen av hvithårede sekstiåringere også inn over dem, skriver Victor D. Norman i DN. Foto: Helge Skodvin

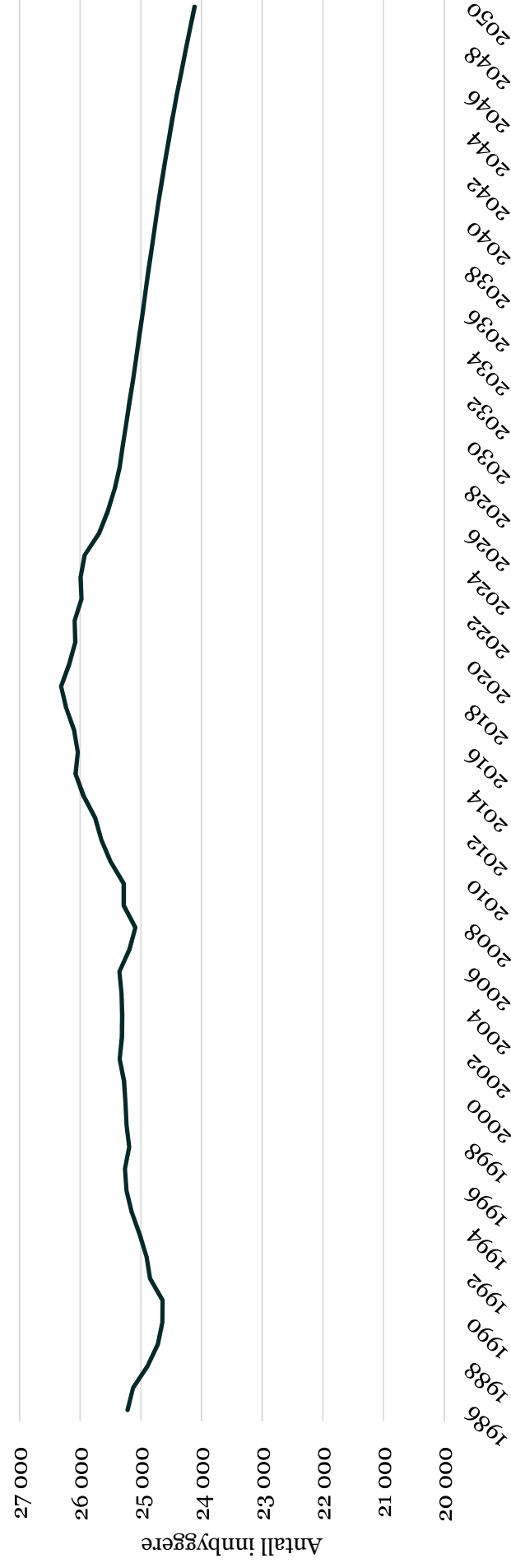
AFTENSANG I DISTRIKTENE?

Vi må forhindre at Distrikts-Norge blir et gamle hjem, skriver Victor D. Norman i DN.

INNLEGG

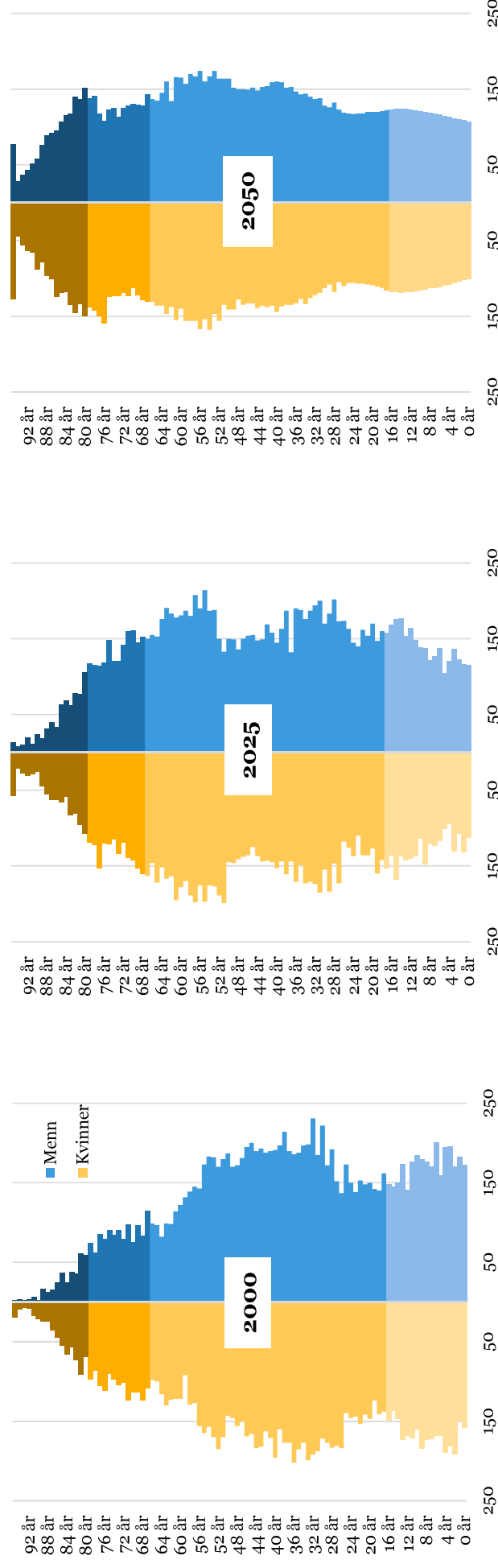
30. november 2020 11:12

Rana har passert «toppen», men nedgangen er moderat

Utvikling i antall innbyggere i Rana, 1986 – 2050. Kilde: SSBs befolkningsfremskriving (MMM)

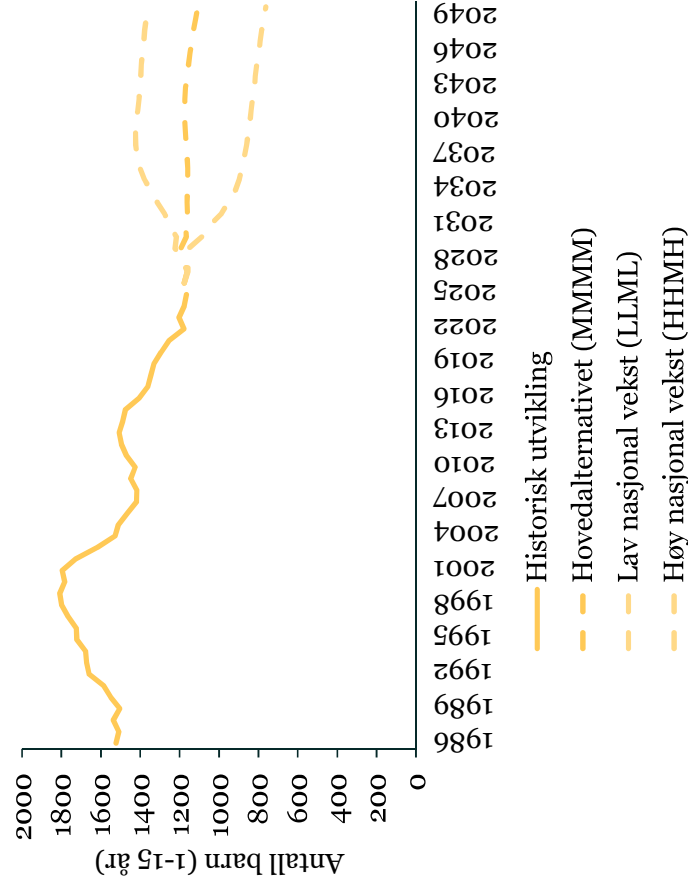
Færre yngre, mange flere eldre

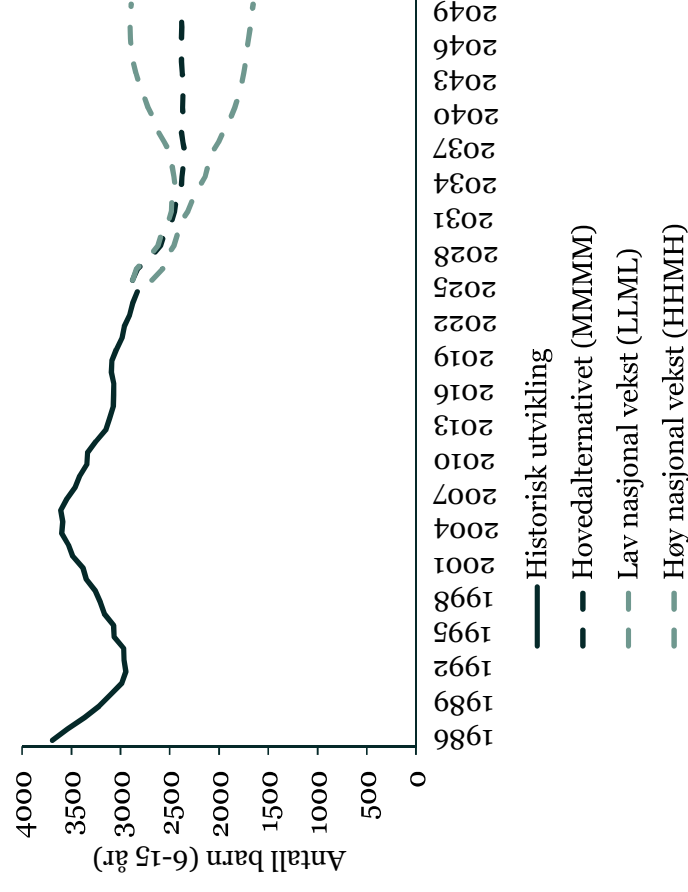
Befolkningspyramider for Rana kommune. Kilde: SSBs befolkningsfremskrivning (MMM)

Fremskrivninger for antall barn og unge i Rana

Barnehagealder

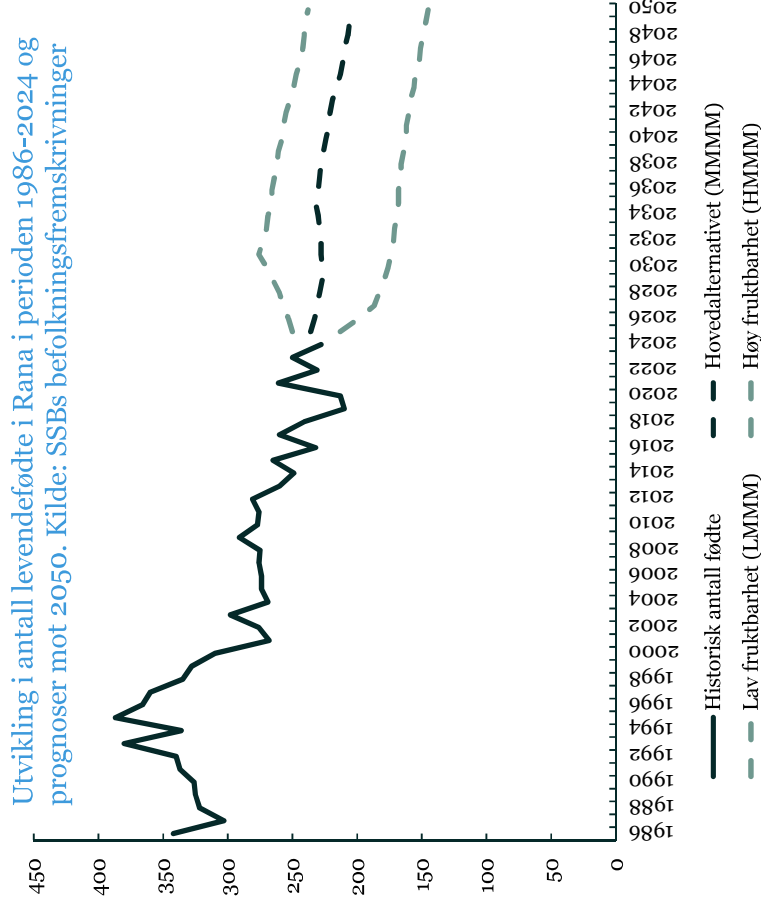
Grunnskolealder

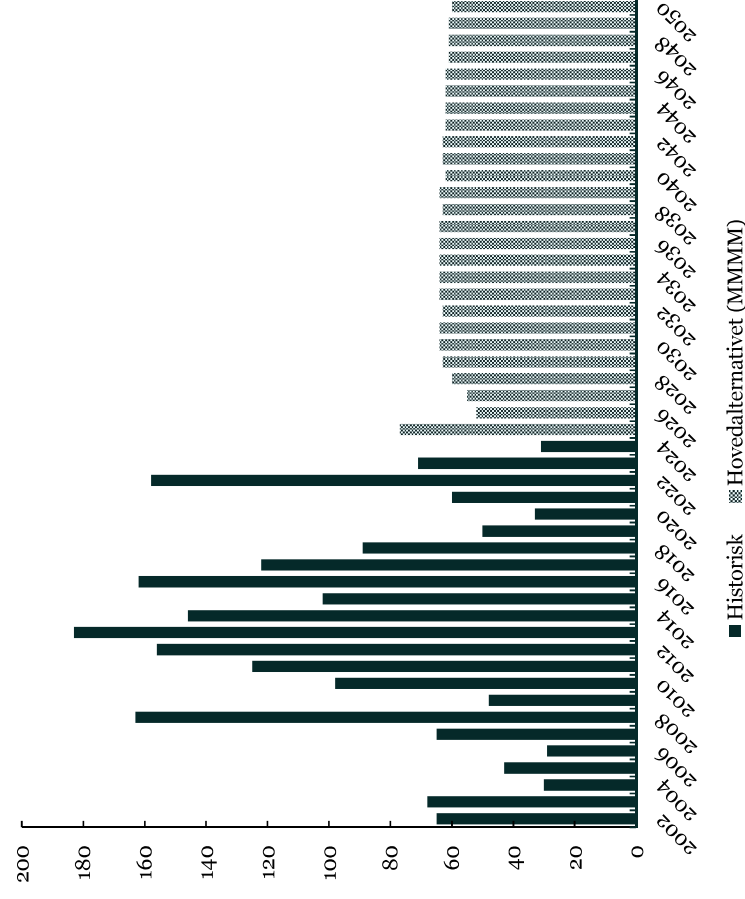
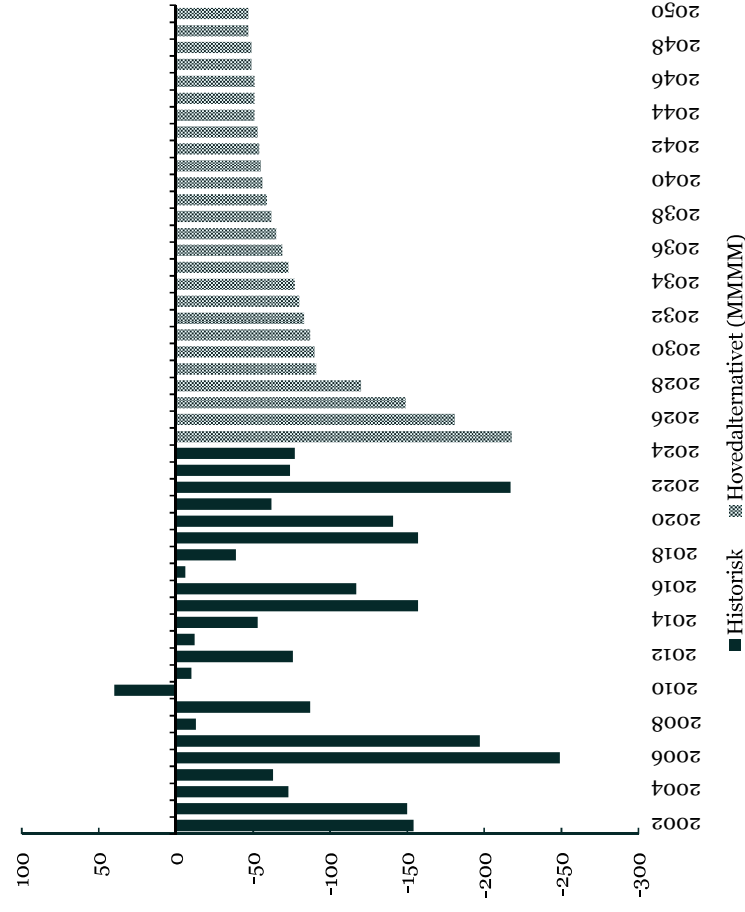
Antall barn og unge. Kilde: SSBs befolkningsfremskrivninger

Fødselstallene i SSBs fremskrivninger

- **Hovedalternativet (MMMM)** forutsetter at fruktbarhetstallet vil øke fra dagens nivå opp til 1,57 i 2030 og videre til 1,66.
- **Lav fruktbarhet (LMMM)** legger til grunn en videre nedgang til 1,22.
- **Høy fruktbarhet (HMMM)** antar en økning til 1,86 i 2030 og videre til 1,91.

Innvandring og netto innenlandsk flytting til Rana

Antall netto innflyttede og innvandrere til Rana. Kilde: SSBs befolkningsfremskrivninger

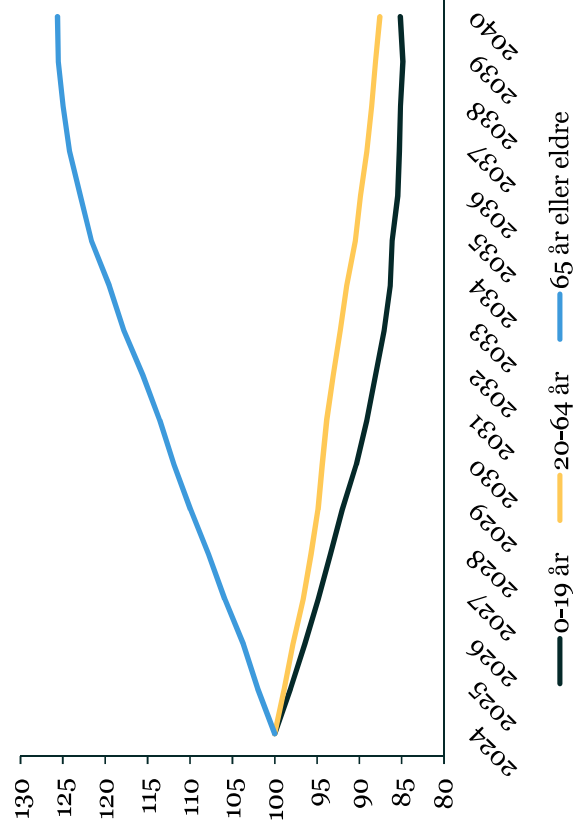
Demografien tvinger frem behov for streng prioritering

- **Svekket ressursgrunnlag**

- Færre i arbeidsfør alder
- Svekkede skatteinntekter

- **Økt totalbehov**

- Sterkt økende behov innen helse og omsorg
- Men færre barn og unge

Indeksert utvikling i innbyggere i Rana mot 2040. 2024=100.

Kilde: SSBs befolkningsfremskrivninger

Ressursbruk og produktivitet

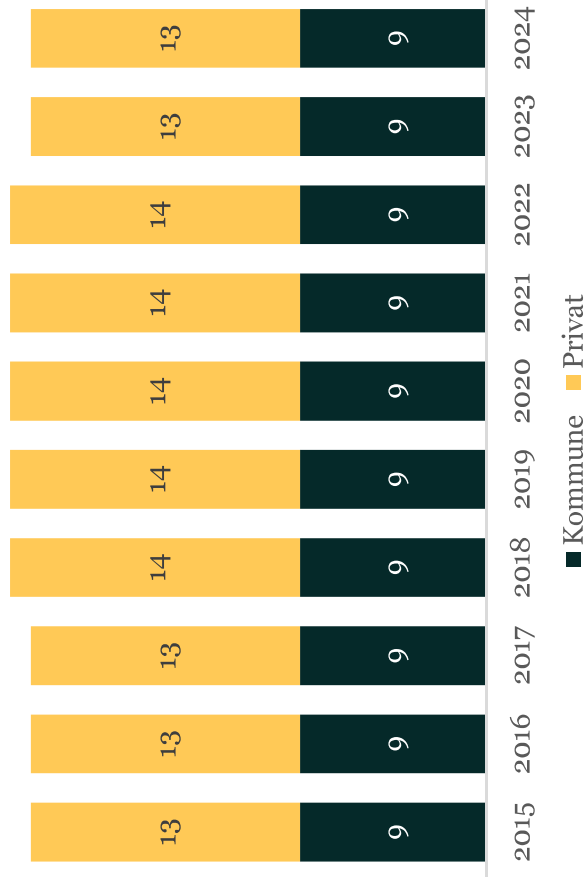
DEL 3

Barnehage

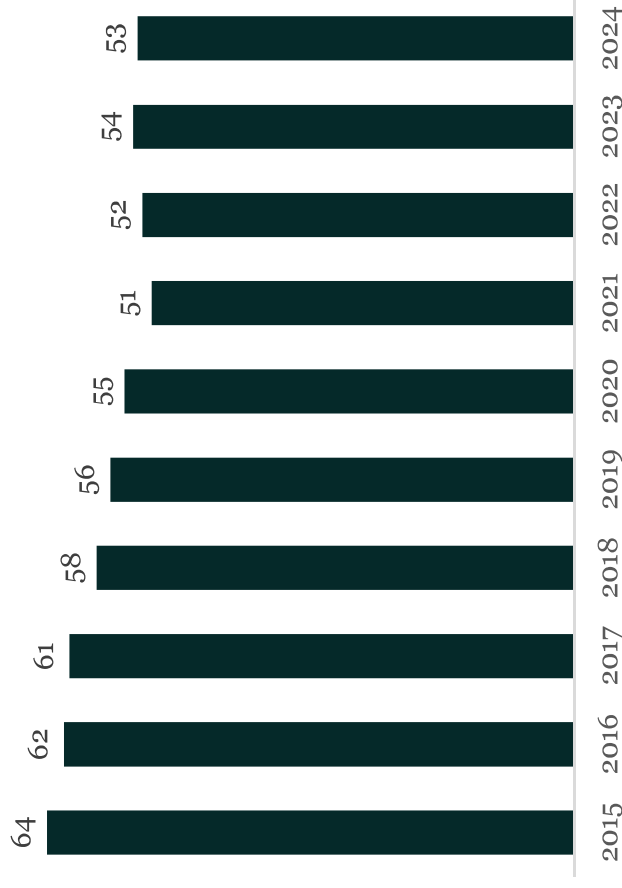
Ressursbruk og produktivitet

Antall barnehager har vært stabile, men barn per barnehage har falt

Antall barnehager i Rana kommune

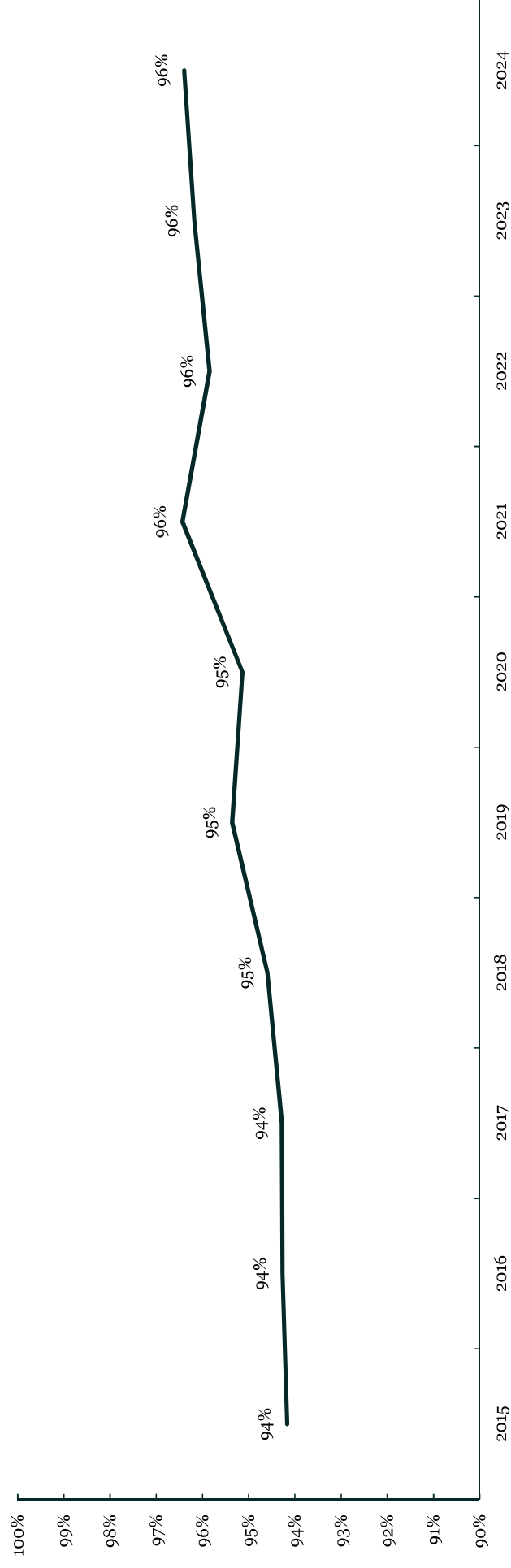
Barn per barnehage

Kilde: KOSTRA

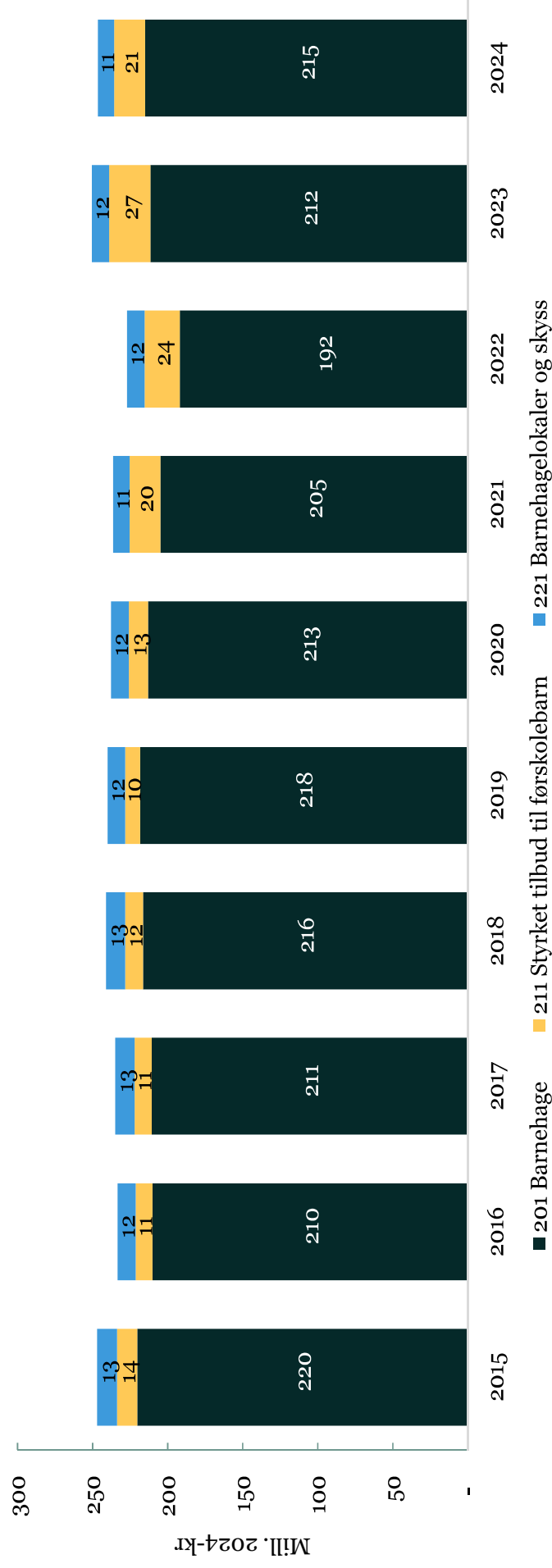
Dekningsgraden har vært stabilt høy

Andel barn i 1-5 år i Rana i barnehage

Kilde: KOSTRA

Stabilt nivå i ressurser til barnehage (netto driftsutgifter i 2024-kroner)

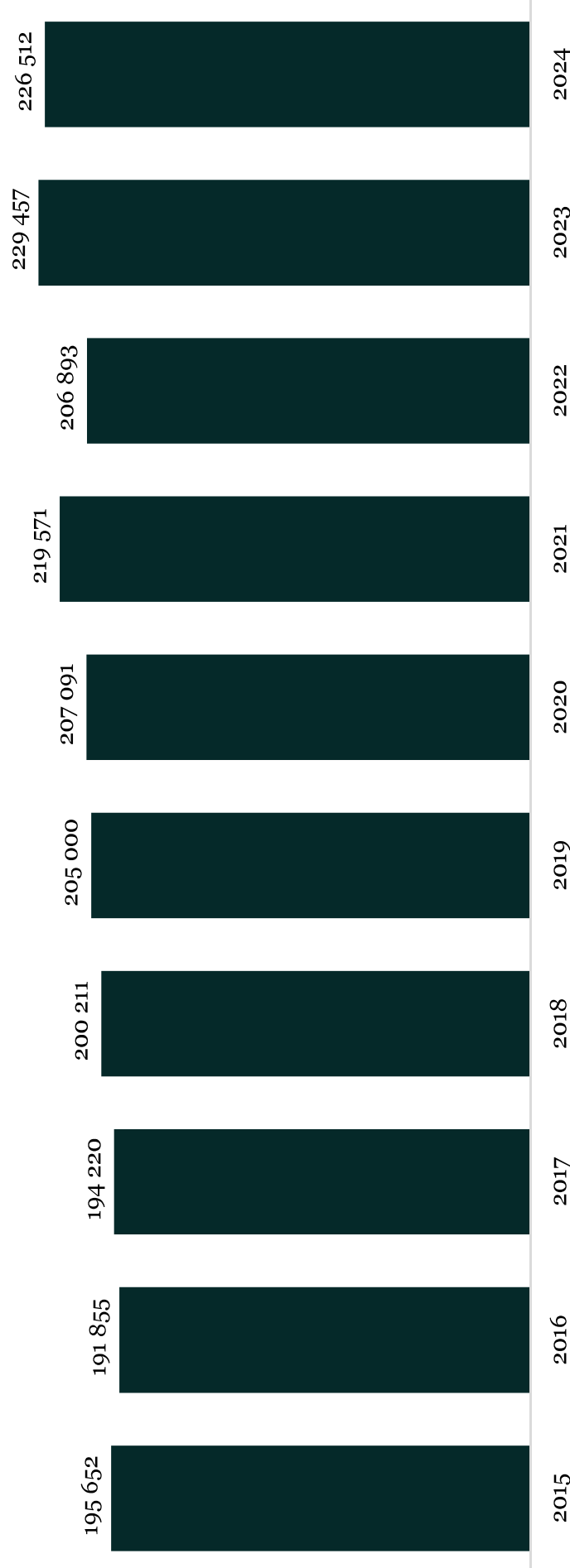

Kilde: KOSTRA

Hvordan måle produktivitet i barnehager?

- Produktivitet er et mål på hvor effektivt ressurser, som arbeidskraft og kapital, blir brukt til å produsere varer og tjenester.
- To vanlige indikatorer på produktivitet i barnehagesektoren:
 - **Ressursbruk per barn i alderen 1–5 år:** Indikatoren gir et bilde av hvor mye kommunen i gjennomsnitt bruker på å gi et barnehagetilbud til hvert barn.
 - **Ressursbruk per oppholdstime:** Denne indikatoren tar hensyn til hvor lenge barna faktisk oppholder seg i barnehagen, og gir et mål på kostnadseffektiviteten i driften.
- Økt ressursbruk kan også være uttrykk for høyere prioritet eller høyere kvalitet, som ikke fanges opp i indikatorene.

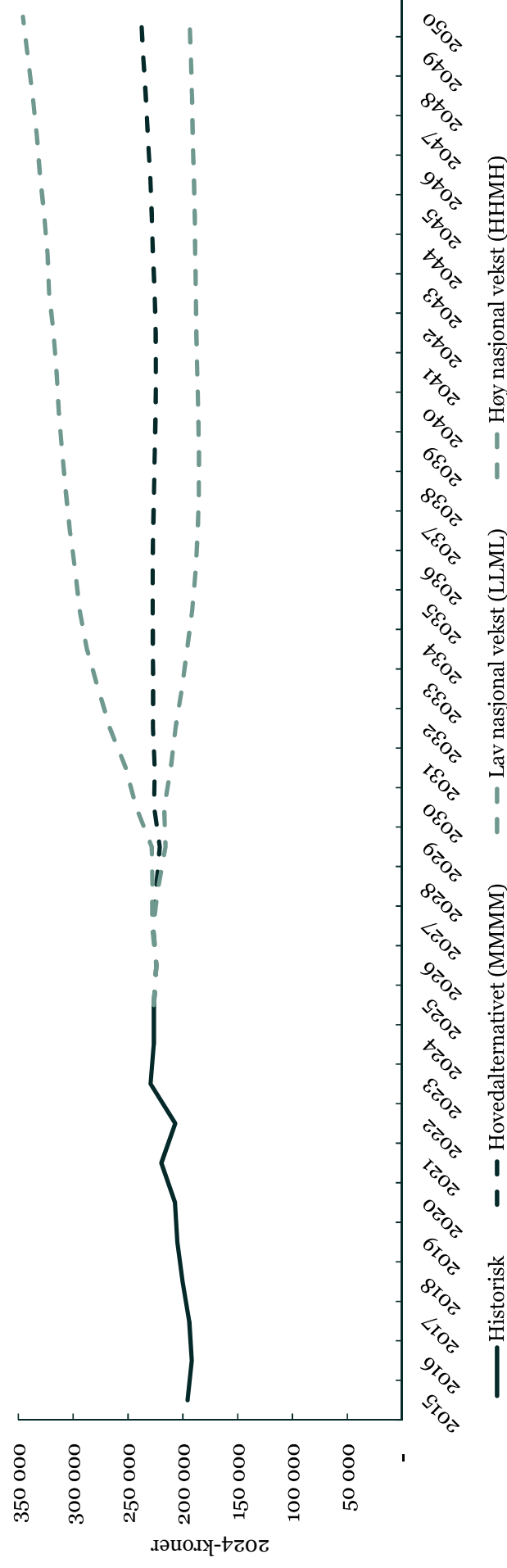
Ressursbruk per barn har økt med 15,8 % siden 2015 (Brutto driftsutgifter barnehage i 2024-kroner per innbygger i alder 1-5 år)

Kilde: KOSTRA

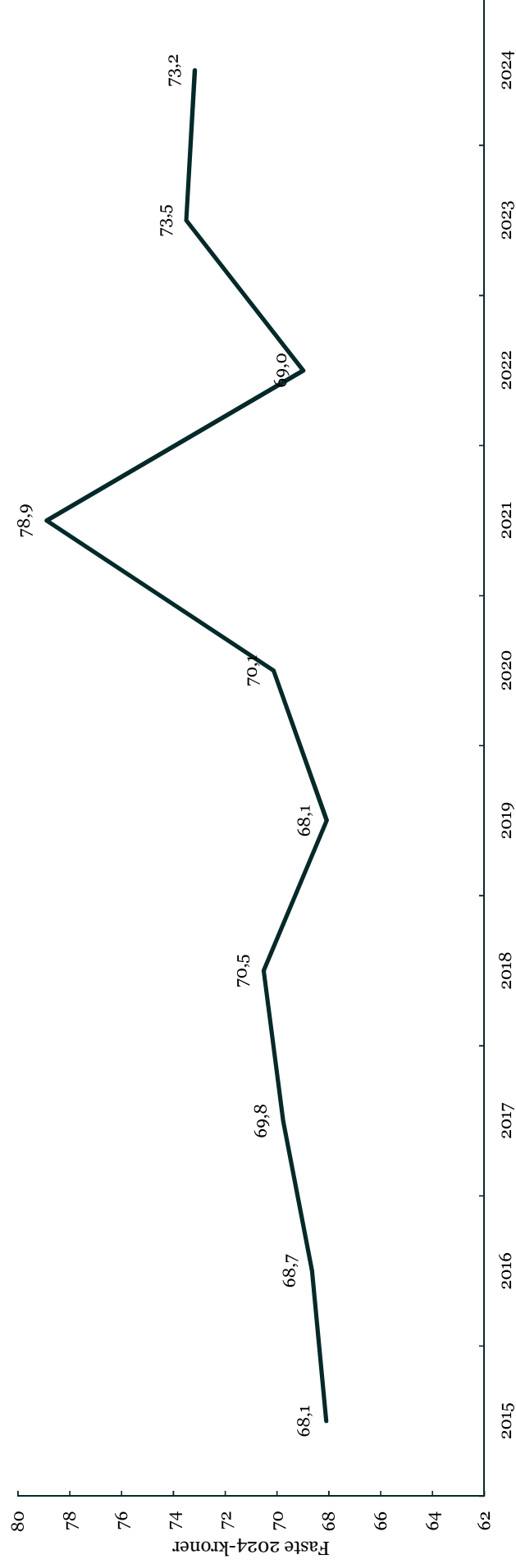
Ressursbruk per barn ved ulik demografisk utvikling

(Brutto driftsutgifter barnehage i 2024-kroner per innbygger i alder 1-5 år)

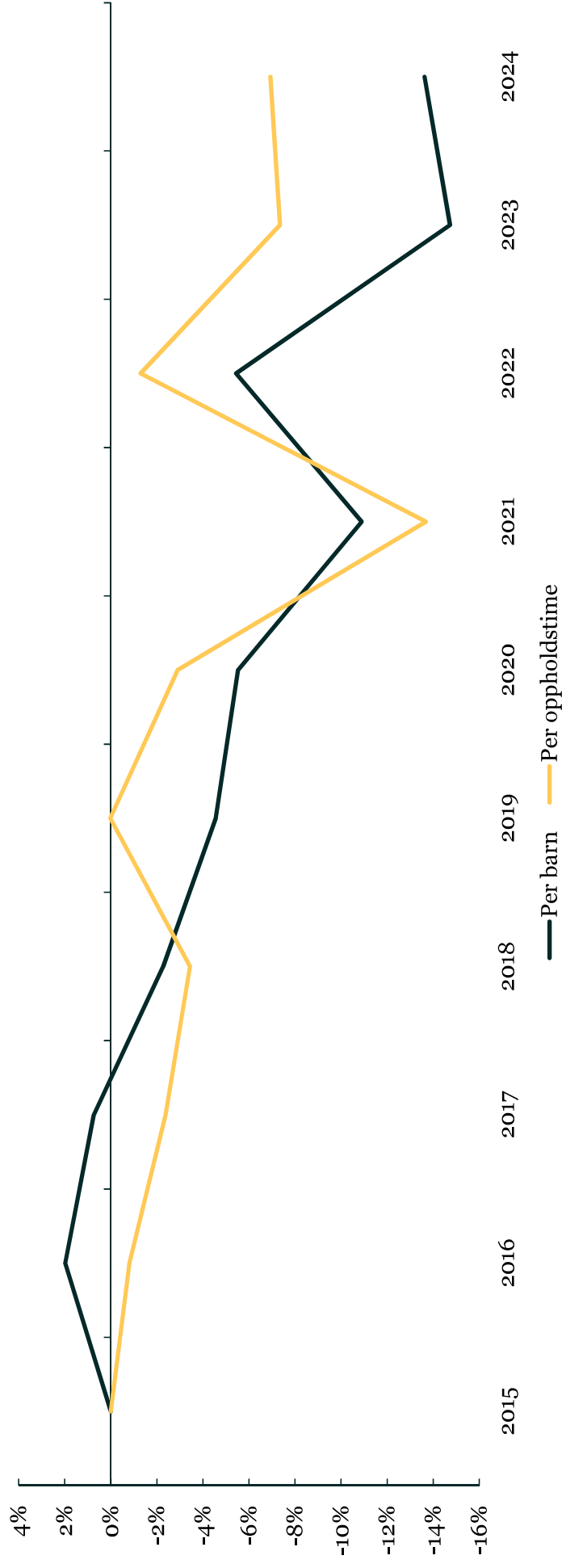
Kilde: KOSTRA/SSBs befolkningsfremskrivninger

Ressursbruk per oppholdstime

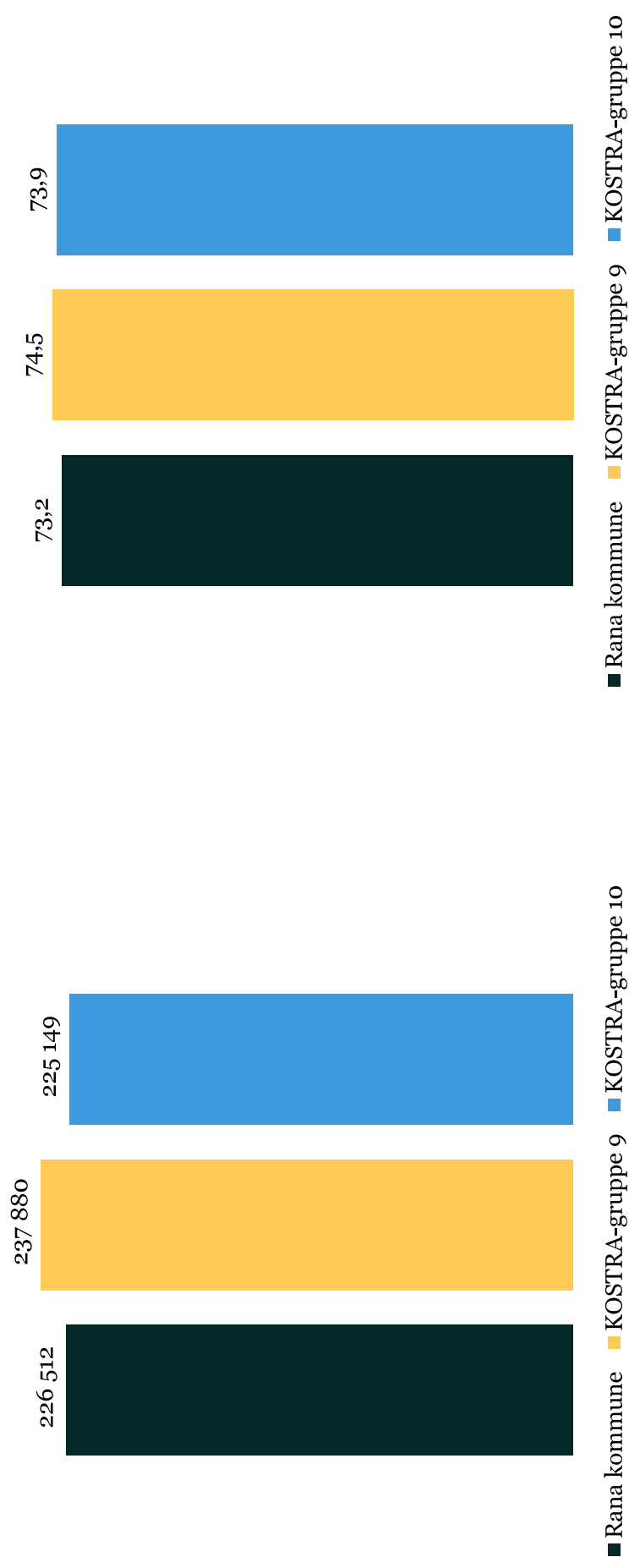

Kilde: KOSTRA

Negativ produktivitetsutvikling i barnehagene, 2015-2024

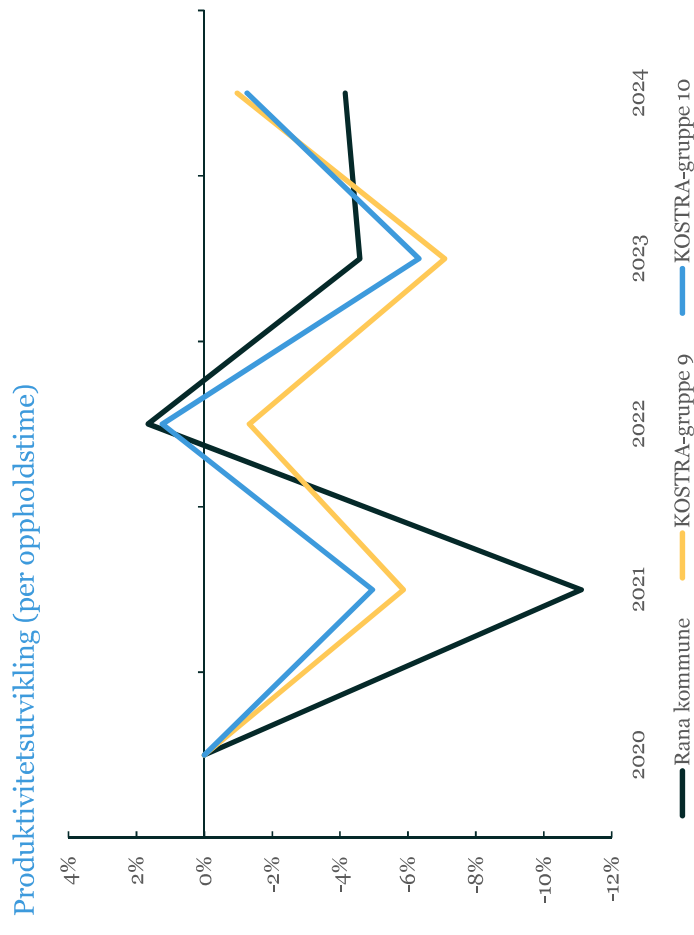
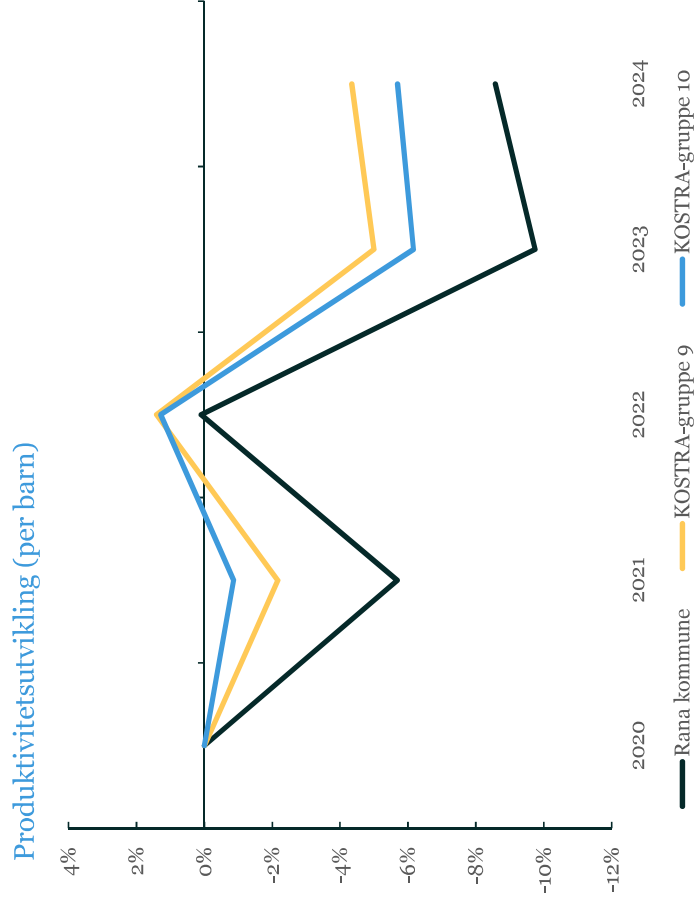

Rana ligger ca. på nivå med gjennomsnittet i KOSTRA 10 og noe lavere enn 9
(Kostnad per barn t.v. og kostnad per oppholdstime t.h.)

Kilde: KOSTRA

Rana har hatt en svakere produktivitetsutvikling enn sammenlignbare kommuner, og dersom trenden fortsetter vil kommunen få høyere kostnader

Kilde: KOSTRA

Oppsummering barnehage

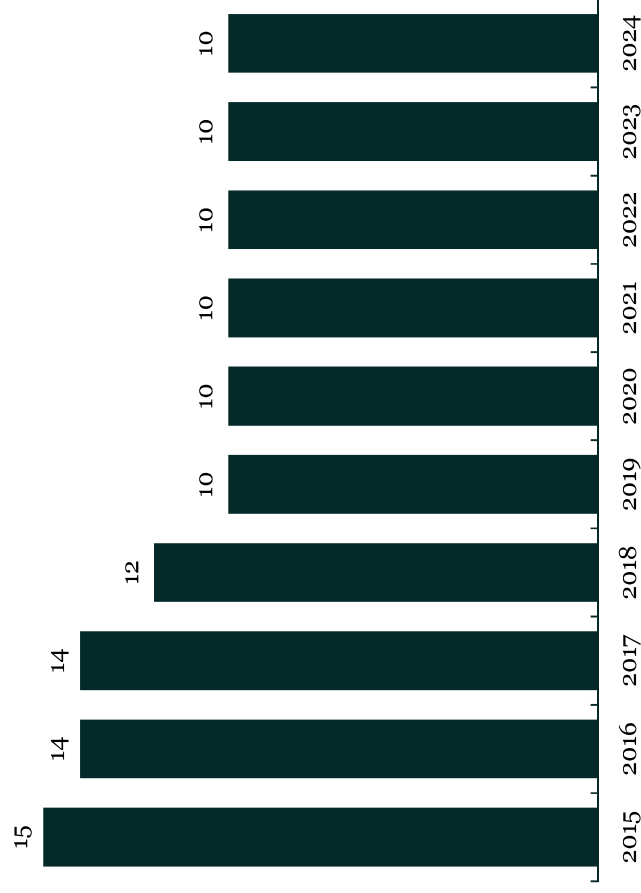
- Samlet ressursbruk har vært stabil.
- Færre barn medfører økende kostnad per barn og per oppholdstime (svekket produktivitet).
- Ressursbruk på nivå KOSTRA 10 og bedre enn KOSTRA 9, men svakere utvikling over tid.
- Rana er på kurs mot høyere ressursbruk enn kommunene i sammenligningsgrunnlaget.

Grunnskole

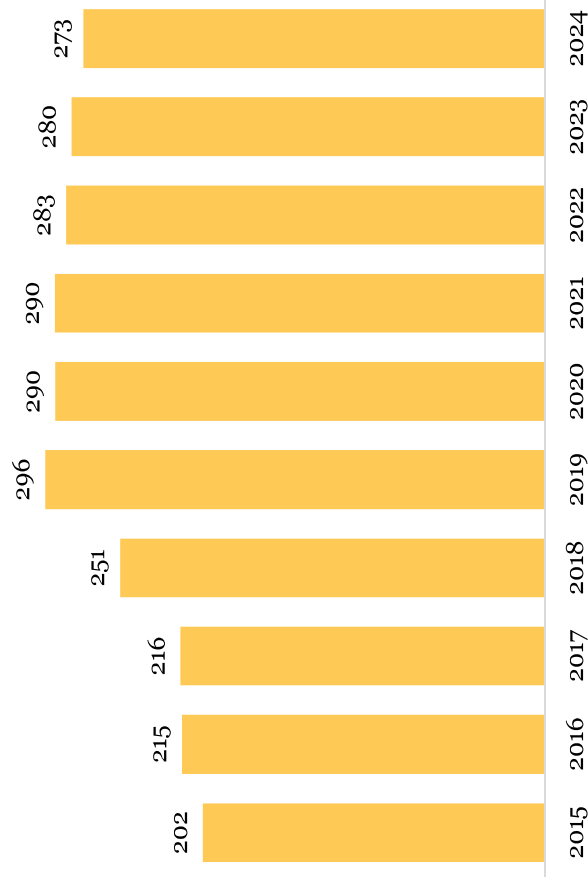
Ressursbruk og produktivitet

Antall grunnskoler og elever per grunnskole

Antall kommunale grunnskoler i Rana

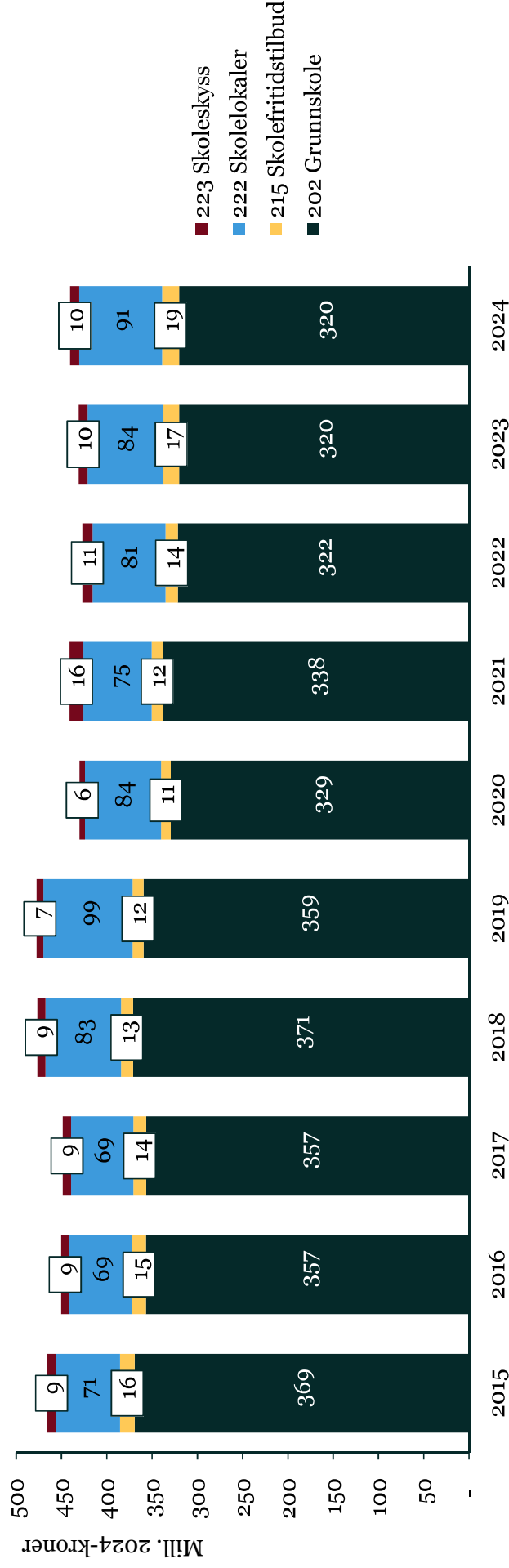

Antall elever i gjennomsnitt per skole i Rana

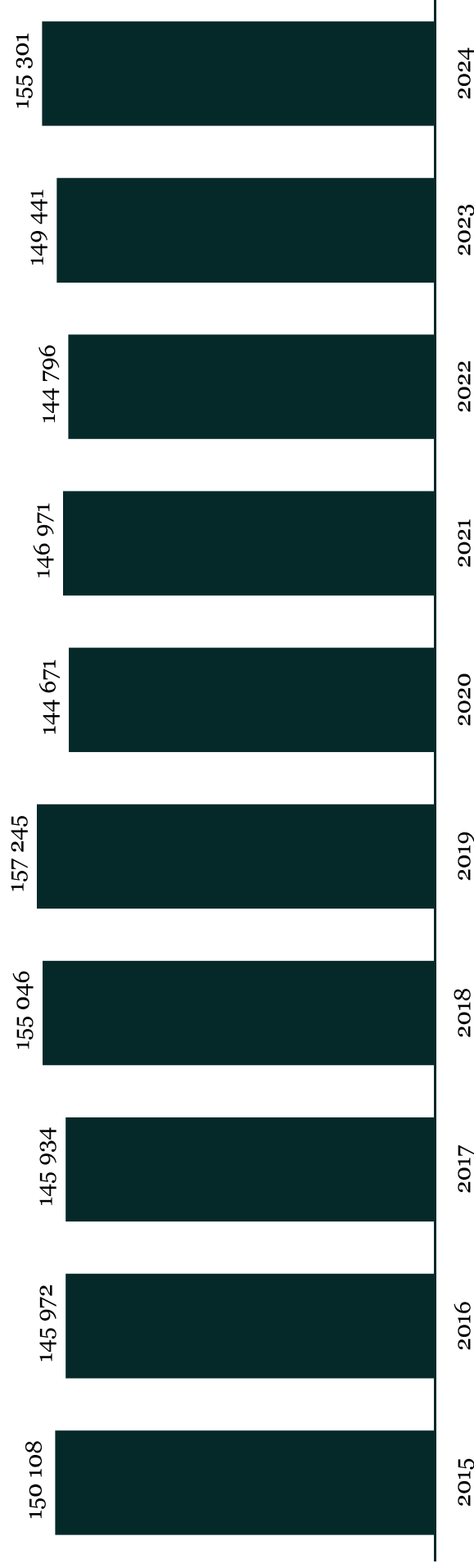
Kilde: KOSTRA

Reduksjon på 6 % siden 2015 i samlet ressursbruk på grunnskole (brutto driftsutgifter i 2024-kroner)

Kilde: KOSTRA

Økning på 3,5 % siden 2015 i samlet ressursbruk på grunnskole (brutto driftsutgifter i 2024-kroner per elev (vektet))

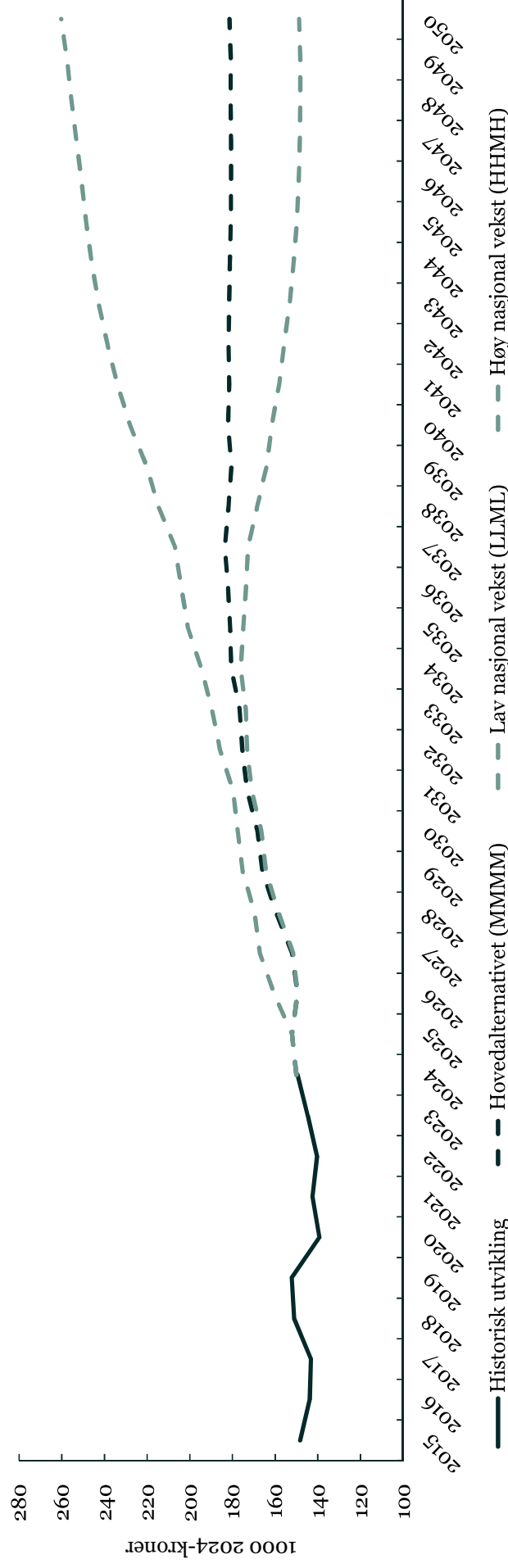
Kilde: KOSTRA

Menon
Economics

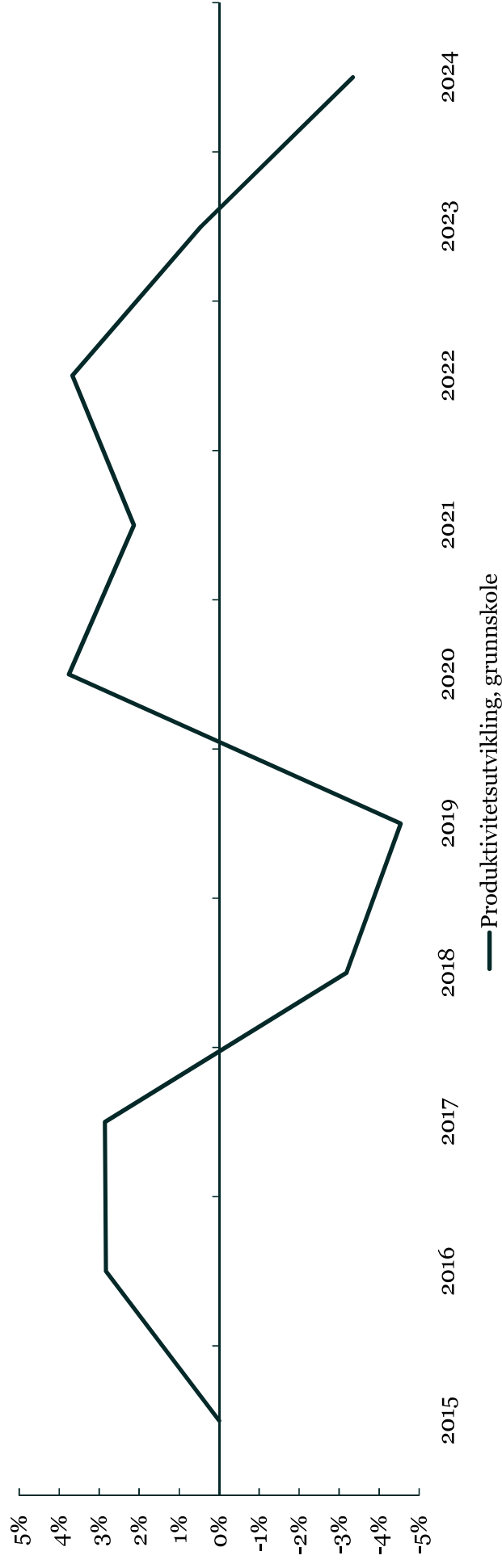
Ressursbruk per elev ved ulik demografisk utvikling

(Brutto driftsutgifter grunnskole i 2024-kroner per innbygger i alder 6-15 år)

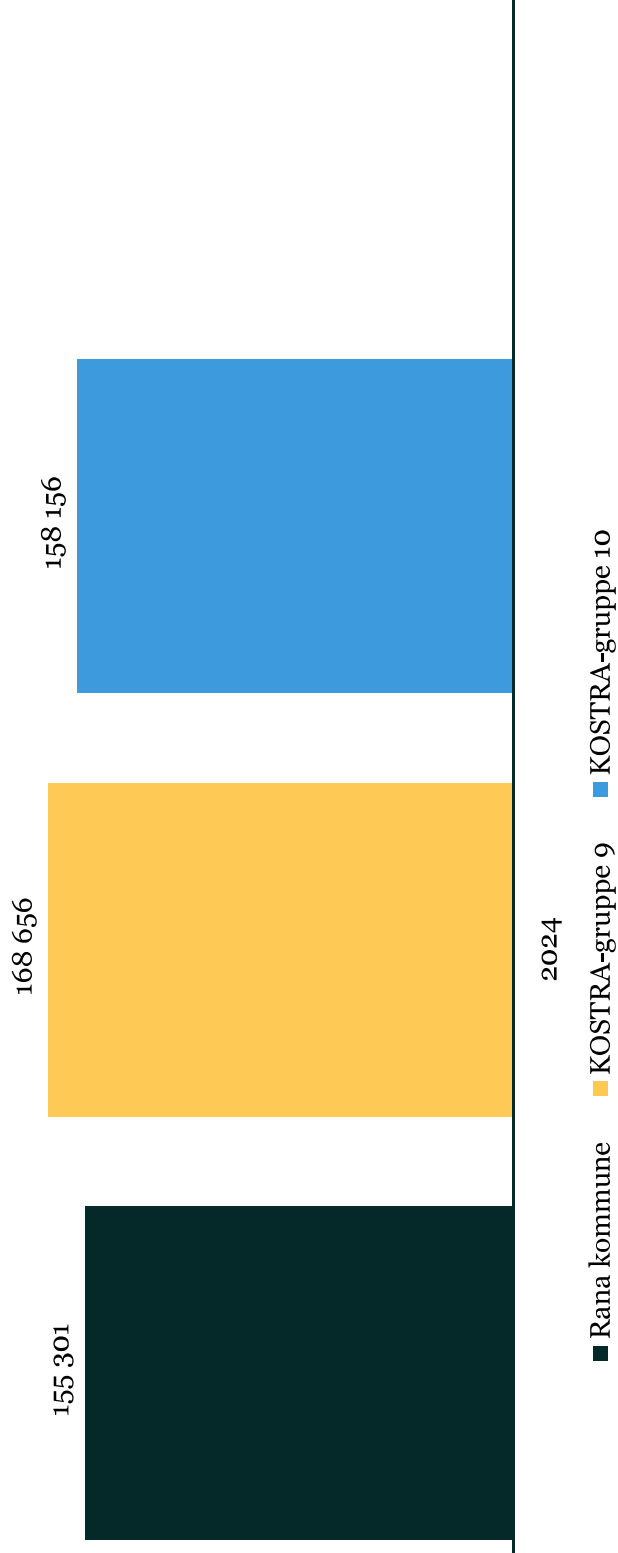

Kilde: KOSTRA/SSBs befolkningsfremskrivninger

Midlertidige produktivetsgevinster, men negativ utvikling (Ressursbruk per elev (vektet))

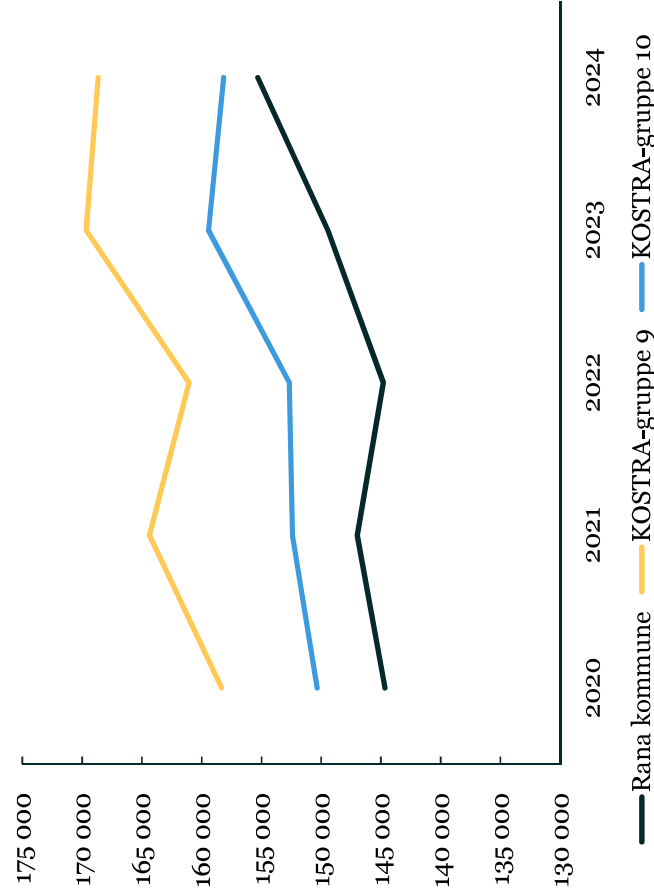

Rana har noe lavere kostnader per elev enn sammenlignbare kommuner (Brutto driftsutgifter i 2024 per elev (vektet))

De andre kommunene omstiller seg mer effektivt enn Rana, fortsetter trenden vil Rana snart ha høyere ressursbruk

Ressursbruk per elev (2024-kroner)

Kilde: KOSTRA

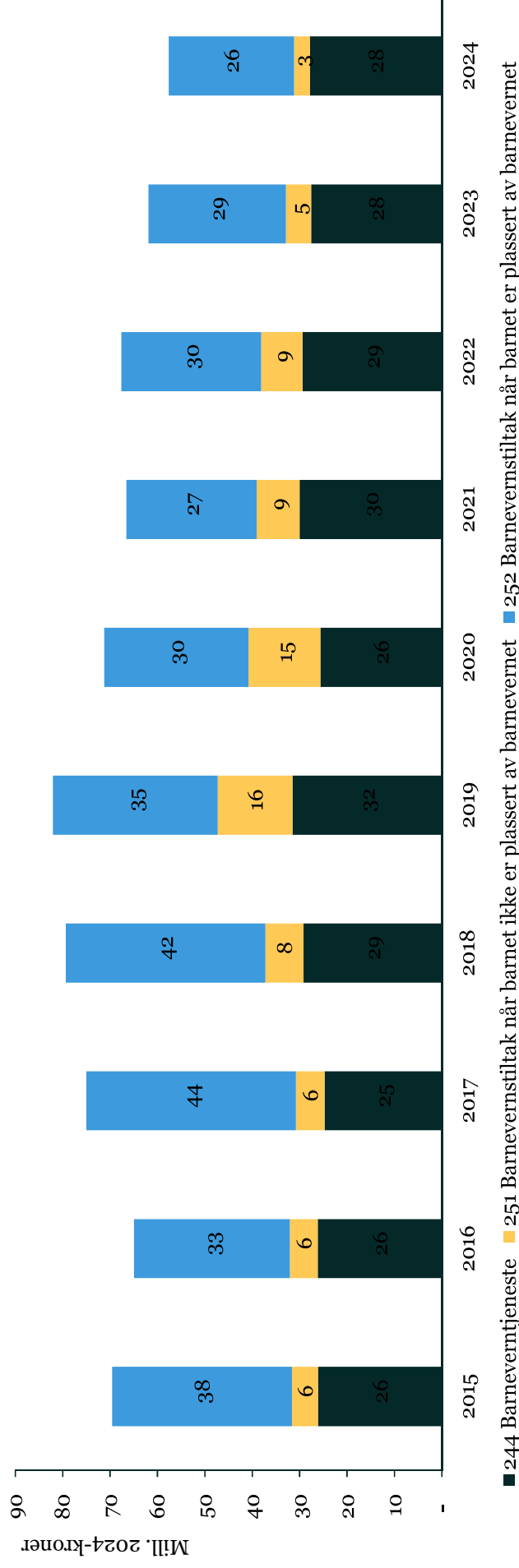

Oppsummering grunnskole

- **Samlet ressursbruk** på grunnskole redusert med ca. **6 % siden 2015**
- **Ressursbruk per elev** har midlertidig gått opp med 3,5 % - trenden viser en **negativ produktivitetsutvikling**.
- Noe lavere kostnader per elev enn KOSTRA-gruppe 9 og 10, men **sammenlignbare kommuner omstiller seg raskere**.
- Hvis utviklingen fortsetter, vil Rana innen få år ha **høyere ressursbruk enn sammenlignbare kommuner**.

Barnevern

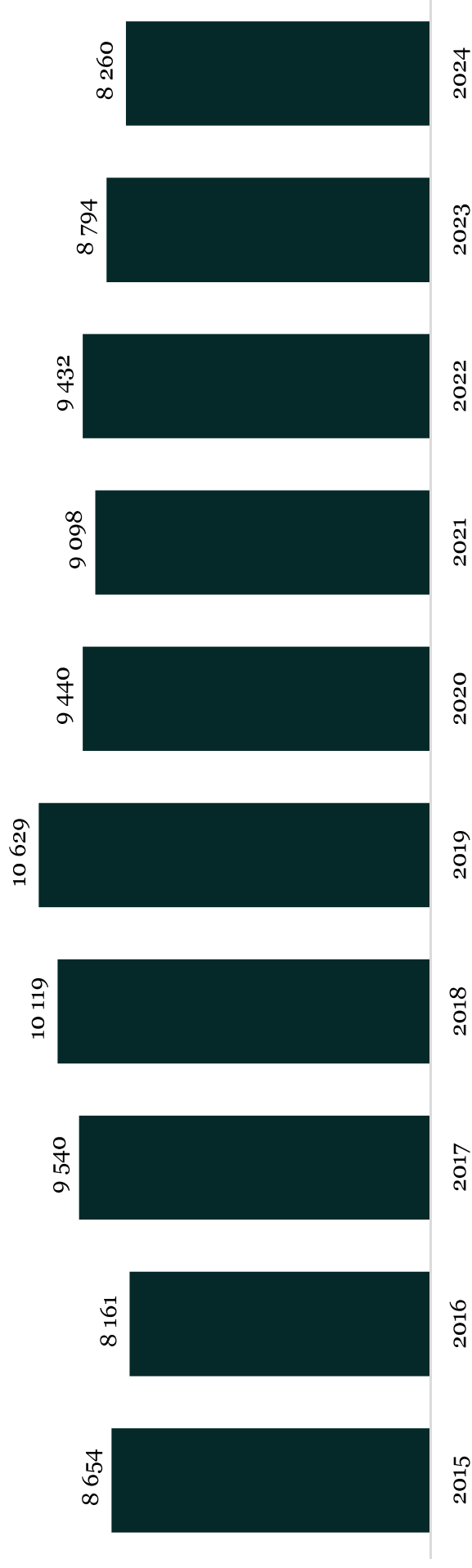
Reduksjon på 17 % siden 2015 i samlet ressursbruk på barnevern (brutto driftsutgifter i 2024-kroner)

Kilde: KOSTRA

Reduksjon i ressursbruk siste årene

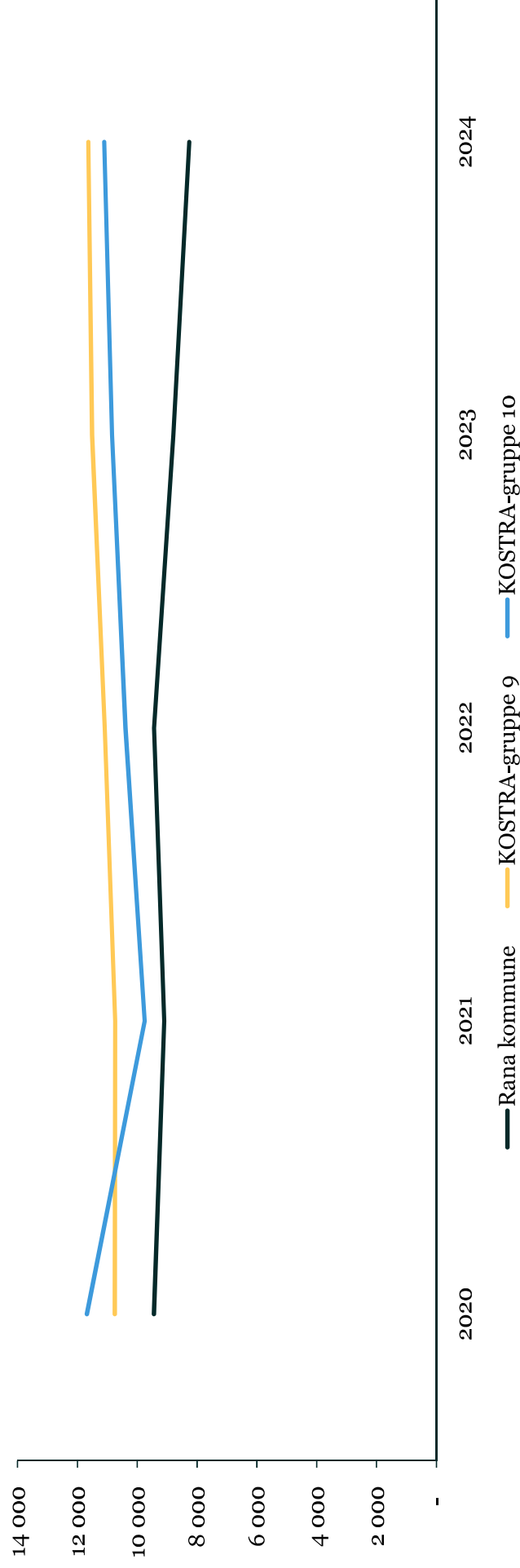
(brutto driftsutgifter i 2024-kroner per innbygger 0-24 år)

Kilde: KOSTRA

Rana har en lavere ressursbruk enn sammenlignbare kommuner

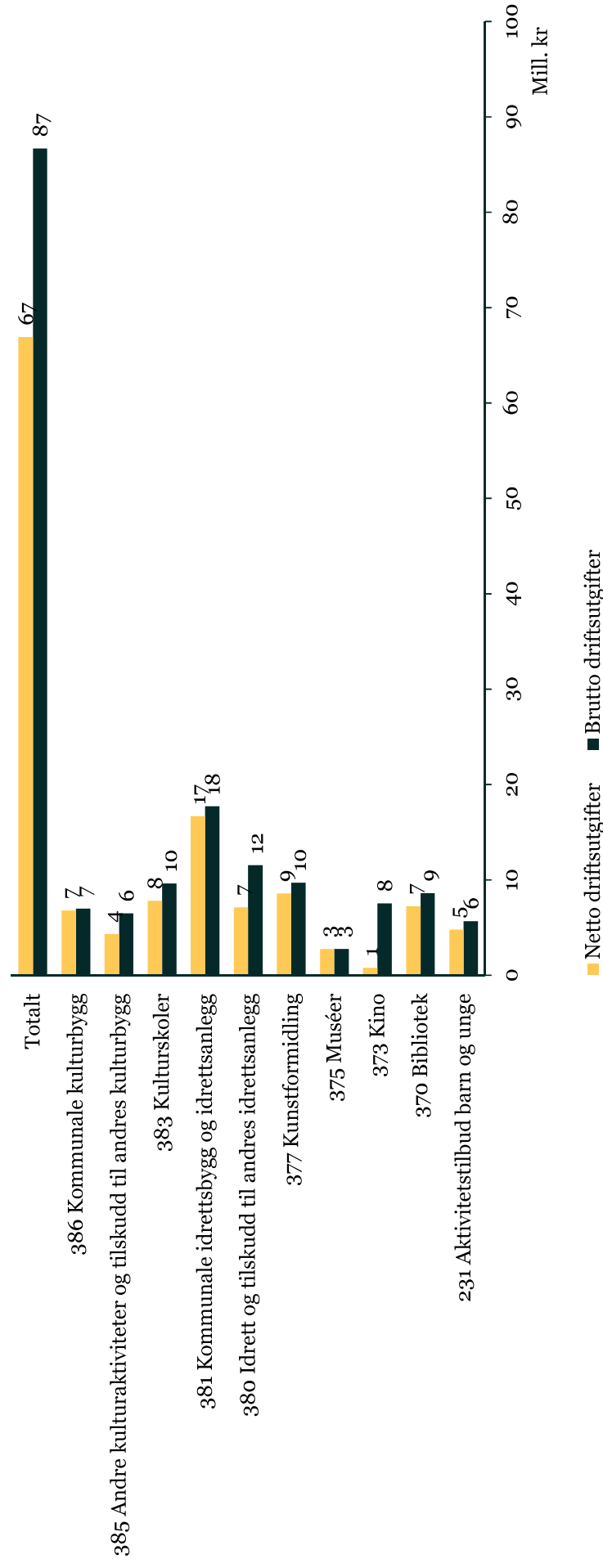
(brutto driftsutgifter i 2024-kroner per innbygger 0-24 år)

Kilde: KOSTRA

Kultur

Samlet ressursbruk innen kultur og idrett i Rana i 2024

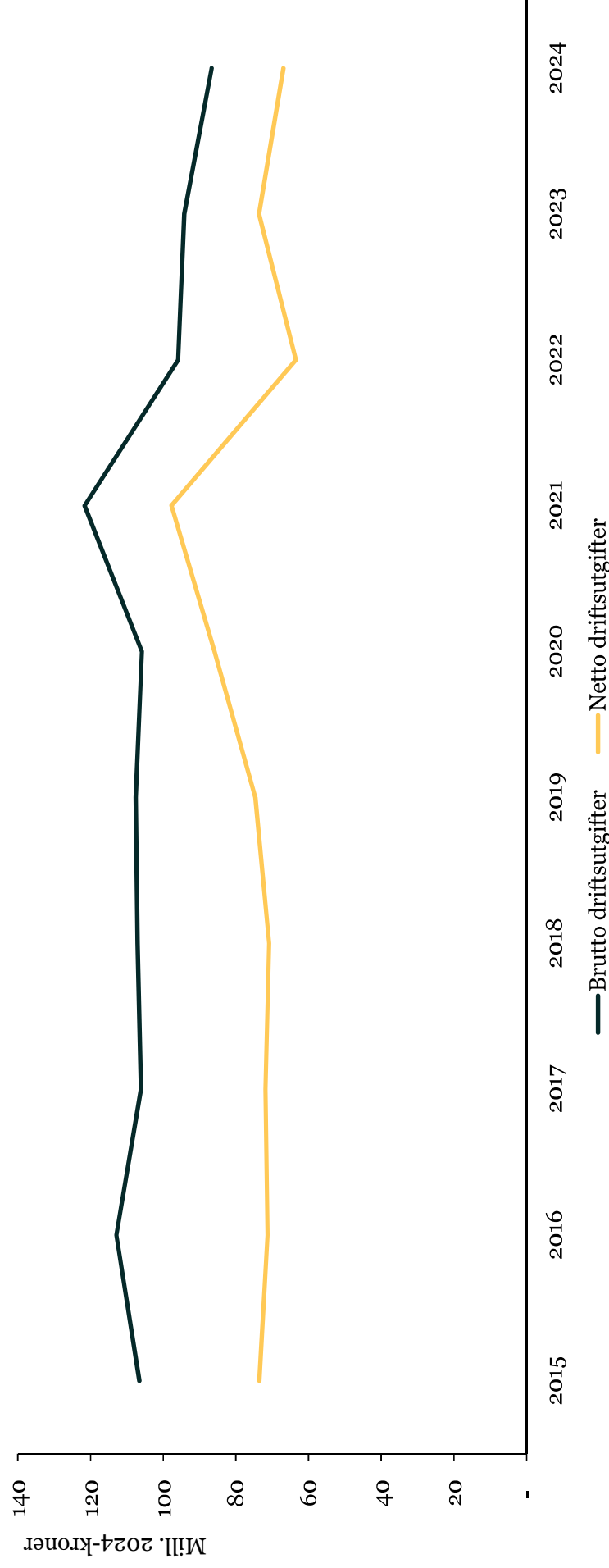

Kilde: KOSTRA

Menon
Economics

Nedgang på 9 prosent i ressursbruk siden 2015

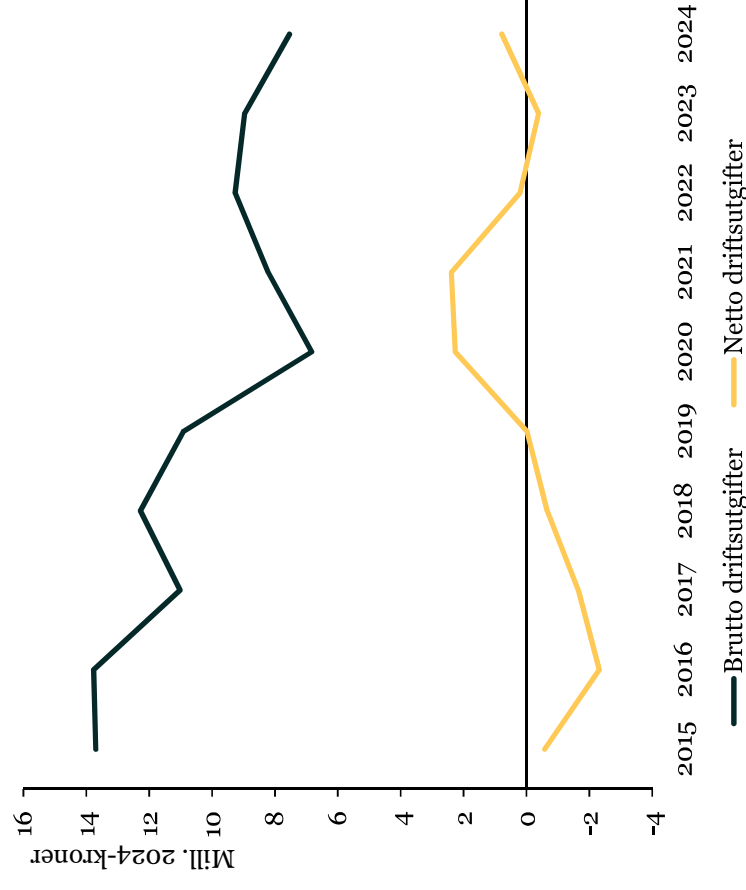
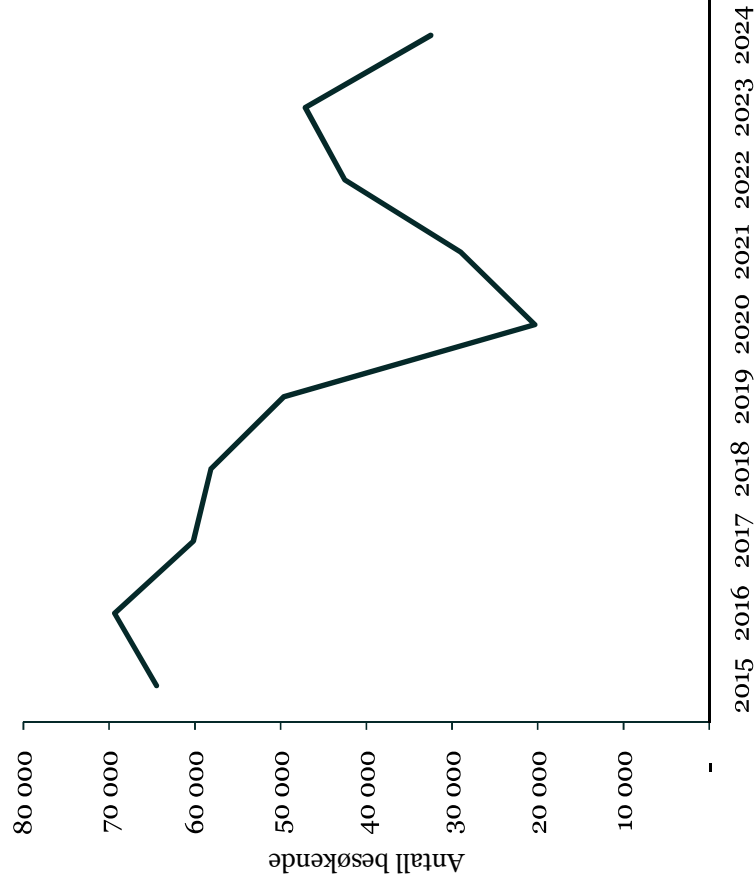

Kilde: KOSTRA

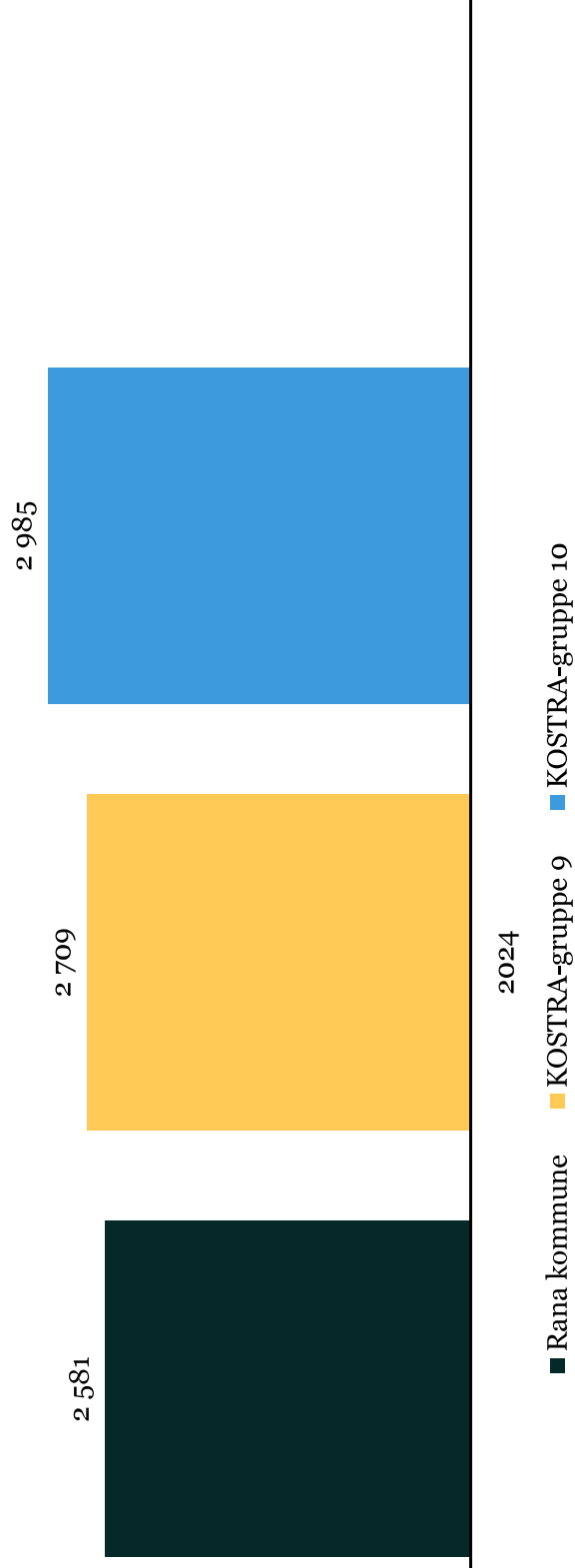
Menon
Economics

Nedgang i antall kinobesøkende har gitt røde tall på bunnlinjen

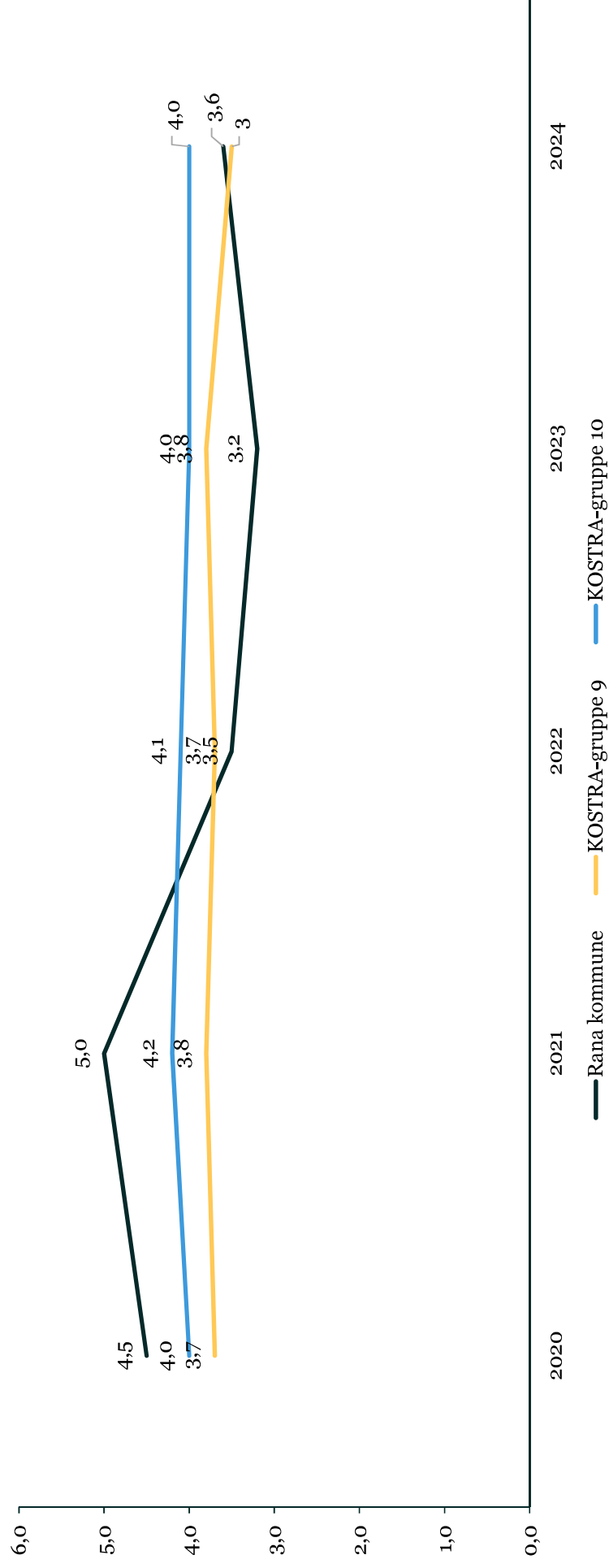
Kilde: Film&Kino og KOSTRA

Noe lavere ressursbruk på kultur per innbygger enn sammenlignbare kommuner

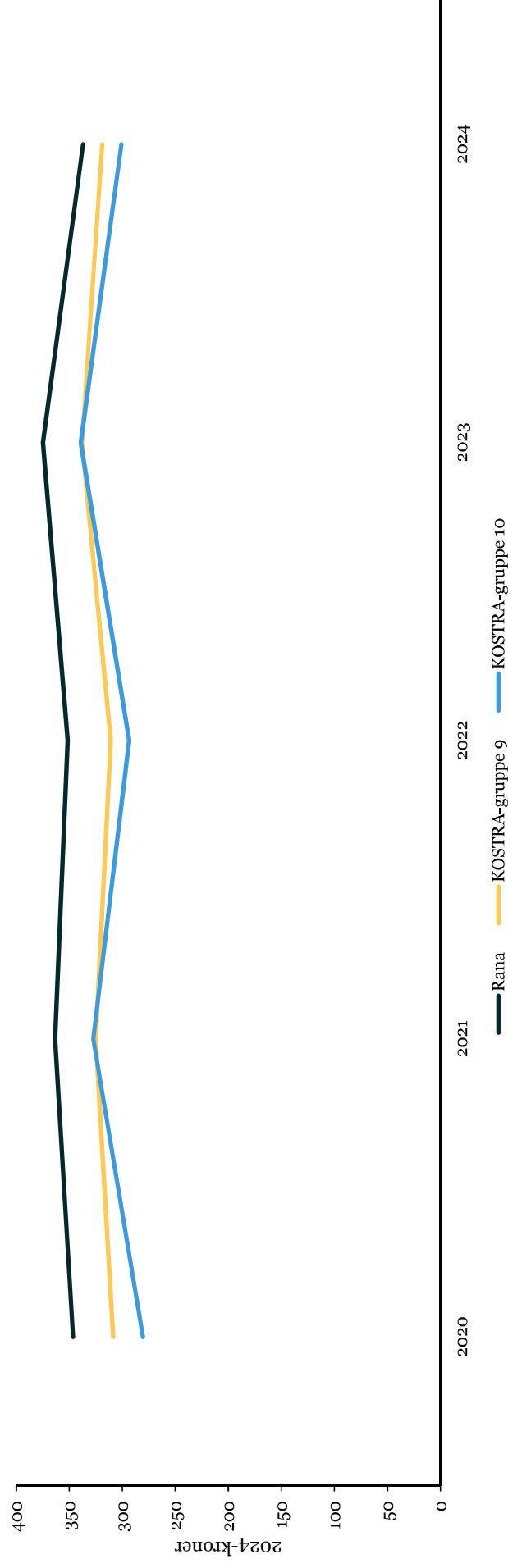
Kilde: KOSTRA

Netto driftsutgifter til kultursektoren i prosent av kommunens totale netto driftsutgifter (prosent)

Kilde: KOSTRA

Ressursbruk på kulturskole per innbygger

Kilde: KOSTRA

Tiltak DEL4

Føringene for vurderingene

1. Økonomien skal følge demografien
2. Ressursbruken skal ikke overstige gjennomsnittet i KOSTRA-gruppe 9 og 10
3. Kommuneplanens samfunnsdel skal ligge til grunn
4. Omstilling i oppvekst og kultur må ikke svekke kommunens evne til å møte den forventede veksten i helse- og omsorgssektoren.

Barnehage

Tiltak

Oppsummering barnehage

- Samlet ressursbruk har vært stabil.
- Færre barn medfører økende kostnad per barn og per oppholdstime (svekket produktivitet).
- Ressursbruk på nivå KOSTRA 10 og bedre enn KOSTRA 9, men svakere utvikling over tid.
- Rana er på kurs mot høyere ressursbruk enn kommunene i sammenligningsgrunnlaget.

Ledig kapasitet og store renoveringsbehov

Barnehage	Ledig kapasitet (plasser / %)	Investeringsbehov (mill. kr)	Byggeår
Selfors	26,8 / 24,3 %	~20,0 (sist renovert i 2001)	1972
Revelheia	26,3 / 27,6 %	~23,4	1990
Ytteren	42,4 / 41,4 %	~19,6	1989
Barnas Hus	51,4 / 44,3 %	– (god standard, nyere bygg)	2005
Båsmo	51,3 / 35,1 %	– (renovert 2006/07)	1982
Englia	9,1 / 9,1 %	– (bygg fra 2008)	2008
Langnes	79,7 / 46,6 %	– (renovert 2009)	1977
Storforshei	10,0 / 16,8 %	– (renovert 2012)	1994

Anbefalinger for barnehage

Barnehage	Anbefaling	Begrunnelse
Revelheia barnehage	Legges ned	Betydelige vedlikeholdsbehov på fasade, tak og tekniske anlegg. Nærhet til andre barnehager gir mulighet til å samle tilbudet.
Selfors barnehage	Legges ned	Dokumenterte fuktutfordringer og behov for full teknisk utskifting. Kan legges ned uten å svekke dekningsgrad.
Båsmo barnehage	Legges ned	Har lav utnyttelsesgrad og tilstrekkelig kapasitet i nærliggende barnehager. Avvikling gir bedre ressursutnyttelse i området.
Ytteren barnehage	Legges ned	Bygget har behov for omfattende rehabilitering. Foreslås erstattet av ny barnehage i lokalene til Ytteren skole.
Ny barnehage i Ytteren	Opprettes	Etableres i skolebygget som frigjøres ved nedleggelse av Ytteren skole. Bygget har god plass, egnede utearealer og infrastruktur som legger til rette for sambruk med kulturskole og fritidsklubb.

Grunnskole

Tiltak

Oppsummering grunnskole

- **Samlet ressursbruk** på grunnskole redusert med ca. **6 % siden 2015**
- **Ressursbruk per elev** har midlertidig gått opp med 3,5 % - trenden viser en **negativ produktivitetsutvikling**.
- Noe lavere kostnader per elev enn KOSTRA-gruppe 9 og 10, men **sammenlignbare kommuner omstiller seg raskere**.
- Hvis utviklingen fortsetter, vil Rana innen få år ha **høyere ressursbruk enn sammenlignbare kommuner**.

Elevtall og kapasitet ved grunnskolene i Rana

	25/26	26/27	27/28	28/29	29/30	30/31	Normert kapasitet
Hauknes	196	198	217	218	223	220	350
Lyingheim	253	238	255	254	266	279	500
Selfors	150	155	153	140	136	128	250
Gruben	391	382	389	367	367	360	525
Ytteren	213	203	201	190	186	176	350
Båsmo	286	281	283	287	299	289	350
Utskarpen	72	75	79	99	102	100	175
Storforshei	136	134	129	133	131	140	350
Skonseng*	94	89	87	86	87	85	150
Rana U	790	742	698	672	644	657	875
Dalselv**	19						
Grønnfjeldal**	35						
Frikult**	34						
Sum elever i kommunale grunnskoler	2581	2497	2491	2446	2441	2434	3875

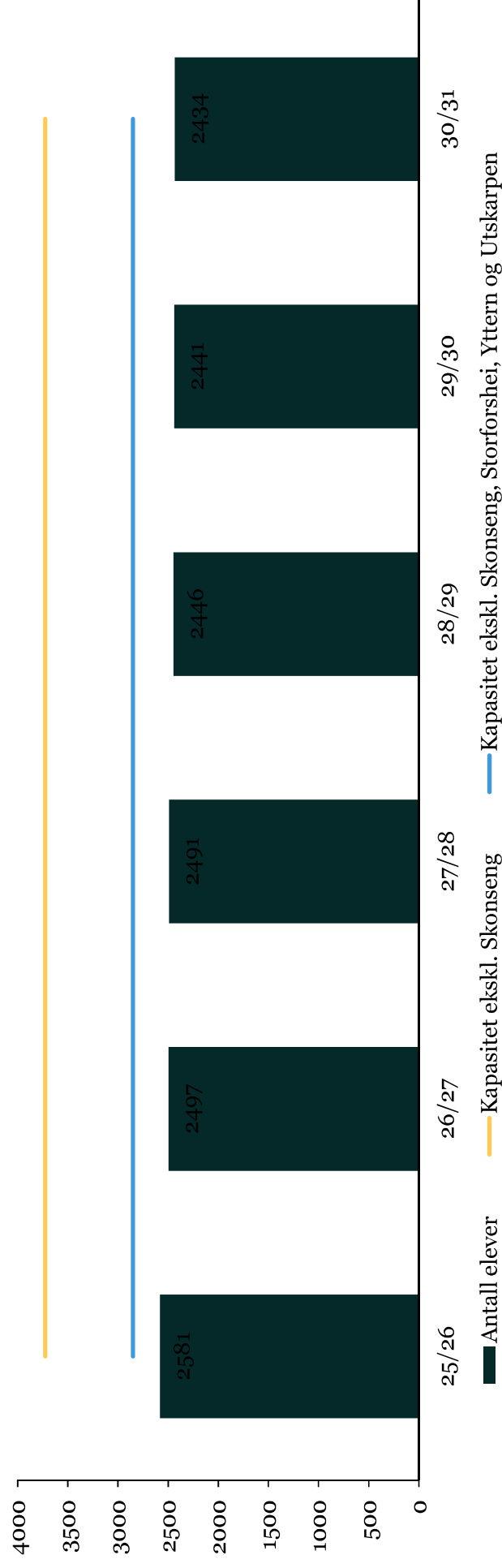
* Skonseng er vedtatt nedlagt fra skoleåret 2026/27

** Private skoler

Anbefaling for grunnskole

Skole	Anbefaling	Begrunnelse
Storforshei barne- og ungdomsskole	Legges ned	Har 136 elever og kapasitet til om lag 350. Bygget har store vedlikeholdsbehov og høye driftskostnader i forhold til elevtallet. Nedleggelse vil gi mer effektiv ressursbruk, men krever økt skoleskyss.
Ytteren skole	Legges ned	Har 213 elever og kapasitet til rundt 350. En omdisponering av bygget til barnehage, kulturskole og fritidsklubb gir bedre utnyttelse av arealer og reduserer kommunens samlede bygningsmasse.
Utskarpen skole (ungdomstrinnet)	Flyttes til Rana ungdomsskole	Har 17 elever på ungdomstrinnet. Små klasser gir sårbart læringsmiljø og høy kostnad per elev. Rana ungdomsskole har tilstrekkelig kapasitet og vil gi elevene et større fag- og sosialt miljø.

Vurdering av kapasitet

Ending av skolekretser og «Barnets beste»-vurdering

- **En revidering av skolekretsene bør ha som mål å:**
 - balansere elevtallet mellom de gjenværende skolene, slik at klassestørrelsene nærmer seg 25 elever per trinn,
 - redusere antall delvis tomme klasser og unngå at noen skoler får overkapasitet mens andre blir overfylte,
 - begrense behovet for skoleskyss ved å trekke grensene langs naturlige bo- og transportmønstre, og
 - legge til rette for framtidig fleksibilitet dersom elevtallet endres ytterligere.
- **Barnets beste-vurdering og avbøtende tiltak:**
 - trygg og effektiv skoleskyss med tydelige standarder for maksimal reisetid,
 - besøks- og overgangsordninger for elever som bytter skole,
 - bevaring av sosiale grupper i klassesammensetningene,
 - tett oppfølging fra skole og foresatte i overgangsperioden, samt
 - særskilt oppfølging av sårbare elever og elever med behov for tilrettelegging.

Spørsmål og innspill

DEL 5

M

Menon Economics